ZDRAVOTNÍ PÉČE O CIZINCE V ZAŘÍZENÍ PRO ZAJIŠTĚNÍ CIZINCŮ - POŠTORNÁ**THE HEALTH CARE OF FOREIGNERS IN THE FACILITIES FOR THE DETENTION OF FOREIGNERS - POŠTORNÁ**

*Natália Beharková, **Ada Tržilová

*Katedra ošetrovatelství, Lékařská fakulta, Masarykova univerzita Brno

**Zařízení pro zajištění cizinců, Poštorná

Abstrakt

Příspěvek přináší poznatky o problematice cizinců žijících v zařízeních pro zajištění cizinců, které jsou na území České republiky na dvou místech - Bělá - Jezová (Bělá pod Bezdězem) a Poštorná (Břeclav). Konkrétně je referováno o Zařízení pro zajištění cizinců - Poštorná. Do Zařízení pro zajištění cizinců jsou přijati cizinci, kteří určitým způsobem porušili legislativu ČR. Důvod proč se cizinci ocitnou v zařízení je několik, podobně jako i široké spektrum národnostních, etnických a náboženských skupin. Z tohoto důvodu je nutné v rámci poskytování zdravotní péče o cizince respektovat určitá specifika.

Abstract

The article brings the knowledge on the issue of foreigners living in the Facilities for the Detention of Foreigners. There are two places in the Czech Republic - Bělá - Jezová (Bělá pod Bezdězem) and Poštorná (Břeclav). Specifically, it

is reporting on Facilities for the Detention of Foreigners - Poštorná.

In the Facilities for the Detention of Foreigners are placed foreigners, who violated legislation CR. The reason why foreigners find themselves in the device are several, as well as a wide spectrum of national, ethnic and religious groups. For this reason, it is necessary in the provision of health care for foreigners to respect certain specifics.

Klíčová slova

cizinec, zařízení pro zajištění cizinců, transkulturní péče, zdravotnická péče.

Key words

Foreigners, Facilities for the detention of foreigners, Transcultural care, Health care

Úvod do problematiky - zařízení pro zajištění cizinců

Zařízení pro zajištění cizinců (dále jen ZZC) jsou na území České republiky na dvou místech - Bělá - Jezová (Bělá pod Bezdězem a Poštorná (Břeclav).

ZZC Bělá - Jezová vznikla v roce 2006, celková kapacita tohoto zařízení je 308 lůžek. Jsou zde umístněny především rodiny s dětmi, matky s dětmi, těhotné ženy a nezletilí. (SUZ MV ČR, Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České Republiky, 2009)

ZZC Poštorná se nachází v okrese Břeclav. Celková kapacita zařízení je 164 míst. V posledních dvou letech byli do tohoto zařízení umísťováni pouze muži od 18 let. Vzhledem k naplněné kapacitě počtu žen umístněných do ZZC Bělá - Jezová, bylo

nutné obnovit také v Poštorné možnost umístnění pro klientky ženského pohlaví. Z tohoto důvodu se do zařízení v Poštorné od poloviny roku 2009 přijímají také ženy. V předchozích letech byly v zařízení umístněny také rodiny s dětmi, ale v současné době není zařízení pro klienty dětského věku vybaveno.

ZZC slouží primárně k zajištění cizinců, kterým bylo vydáno pracovníky cizinecké policie rozhodnutí o správním vyhoštění a o zajištění. (SUZ MV ČR, Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České Republiky, 2009)

Do zařízení pro zajištění cizinců je přijat cizinec, který určitým způsobem porušil legislativu ČR. Častými důvody jsou:

- porušení pobytového režimu na území ČR;
- pobývání na území ČR bez platného cestovního dokladu;
- nelegální překročení hranic;
- práce na území ČR bez platného pracovního povolení;
- jiné důvody, které se neslučují s legislativou ČR a EU.

Policie po nabytí právní moci - rozhodnutí o zajištění, dopraví policejní eskortou zajištěného cizince do ZZC, kde je cizinec nejdříve podroben vstupní proceduře. Cizinec po dobu zajištění v ZZC nesmí, až do konečného verdiktu, zařízení opustit (vycházky jsou umožněny pouze ve vycházkovém prostoru, který je pečlivě monitorován). (Tržilová, 2008, s. 24)

Cíl práce

Cílem práce je přiblížit a popsat specifika péče o cizince - klienty v Zařízení pro zajištění cizinců - Poštorná.

Východiska

Národnostní struktura osob umístněných v ZZC Poštorná je velice rozmanitá. Ovlivněna je aktuální politickou stabilitou a ekonomickou úrovní jednotlivých států a částí světa.

Vezmeme-li průměrně národnostní zastoupení, pak v současné době nejpočetnější komunity tvoří Vietnamci, Ukrajinci, občané z Mongolska, Číny, Gruzie, Nigérie.

Během roku 2008 jsme zaznamenali, proti letům předešlým, poměrně značný pokles počtu přijímaných cizinců. Průměrný počet klientů za rok 2008 byl v ZZC Poštorná 56. Tento pokles nebyl způsoben sníženým počtem nelegálních migrantů v České republice, ale spíše reformou probíhající u cizinecké Policie a nejasností v přidělení kompetencí spojené s nutnou spisovou agendou cizinců. Současná statistika však viditelně ukazuje na opětovný nárůst počtu přijímaných klientů.

V současnosti je v zařízení 115 umístněných cizinců. Z tohoto počtu je 95 mužů a 20 žen. Z celkového počtu viditelně dominují občané z Vietnamu (31 cizinců), z Ukrajiny (32 cizinců). V období srpna a září 2009 byl zaznamenán velký nárůst občanů z Gruzie.

Důvod, pro který cizinci opouští svou zemi, je nejčastěji ekonomický. Velmi často však cizinci míří do jiné západní země a Česká republika se stává pouze jakýmsi přestupním bodem. V žádném případě, pro mnohé z nich, není zemí cílovou. Většinou Ti, kteří mají v úmyslu v naší zemi zůstat trvale, žádají v České republice o azyl. V současné době ze 115 cizinců v ZZC Poštorná je pouze 12 žadatelů o azyl.

Nejen státní příslušnost, ale také aktuální duševní a zdravotní stav klientů v ZZC jsou determinanty, které ovlivňují toto multikulturní uspořádání. Lidé, kteří byli nuceni opustit svůj domov proti své vůli, se potýkají v novém prostředí s velkými psychickými potížemi. Vzpomínky na minulost, obava o rodinné příslušníky a přátele, kteří ve vlasti zůstali, strach z budoucnosti, to vše silně ovlivňuje jejich prožívání. Depresivní sklony, stavy úzkosti a strachu,

nejistoty, neurotické příznaky, nespavost aj. jsou typickým znakem prožívání těchto lidí.

Ti, kteří odešli z vlasti z ekonomických důvodů, s cílem získat finanční prostředky a lepší životní perspektivu, jsou na tom z hlediska emočního prožívání mnohem lépe. Avšak také u nich se objevují stavy tenze, úzkosti a strachu zejména v případech, kdy v domovské zemi zanechali bez finančních prostředků část své rodiny, nejčastěji děti, které jsou na nich ekonomicky závislé a čekají na peníze, jež mají rodiče poslat. Tito lidé těžce snášejí fakt, že je omezena jejich svoboda pohybu, převažuje u nich pocit zoufalství z toho, že ztrácejí čas a nemohou vydělávat peníze.

Nutno však zmínit i třetí skupinu osob, které naopak pobyt v ZZC snášejí nadměrně dobře. Jedná se o osoby s minimálním dosaženým vzděláním, někdy též s nižším intelektem, které v domovské zemi živořili na hranici neskutečné chudoby, bez saturace bazálních potřeb jako např. strava, kvalitní voda, střecha nad hlavou a pocit bezpečí a jistoty. Na nelegální cestu do západní země se nechali snadno zlákat lidmi, kteří v nich vidí levnou či dokonce bezplatnou pracovní sílu. Tito cizinci si často nejsou vědomi rizik, která podstupují. Žijí aktuální přítomností a neplánují nic do budoucnosti, vlastně ani sami neví, co mohou od svého dalšího života očekávat. V ZZC jsou jejich základní potřeby uspokojeny v takové míře, jako nikdy před tím a optimistické ladění je na nich patrné na první pohled. (Tržilová, 2008, s. 23)

Přijetí cizince a pobyt klienta v Zařízení pro zajištění cizinců - Poštorná

Vstupní procedurou je zahájeno přijetí cizince do zařízení pro zajištění cizinců. Vstupní procedura:

- administrativní úkony - předání potřebných dokumentů;
- úschova cenností klienta, finanční hotovosti a nebezpečných předmětů;
- předání cizince Policií ČR do péče pracovníka Správy uprchlických zařízení (dále jen SUZ) - pracovníka příjmu (od tohoto okamžiku se stává SUZ poskytovatelem služeb pro zajištěného cizince. Policie ČR vede dál zahájenou proceduru, která povede buďto k vyhoštění cizince z území ČR, nebo k dalšímu šetření k získání mezinárodní ochrany a udělení azylu, nebo doplňkové ochrany);
- osobní prohlídka - všech osobních věcí klienta, včetně oděvu. Při veškerých osobních prohlídkách je důraz kladen na respekt pohlaví klienta (provádí ji pouze osoba stejného pohlaví a oprávnění k provedení má pouze Policie ČR);
- osobní hygienická péče - formou koupele, včetně mytí vlasů (z hygienických důvodů, je-li potřeba, je provedena dezinsekce hlavy);
- nově přijatý klient obdrží hygienický balíček, který obsahuje všechny nutné hygienické prostředky po dobu pobytu, dále obdrží ložní a osobní prádlo (dle harmonogramu probíhá v pravidelných intervalech výměna ložního i osobního prádla, včetně doplnění potřeb z hygienického balíčku. Vlastní ošacení může klient užívat, je-li hygienicky nezávadné (tuto skutečnost posuzuje zdravotník). Klientům jsou v zařízení k dispozici pračky;
- předběžná zdravotnická prohlídka proběhne v případě, že nelze zajistit okamžitou povinnou lékařskou prohlídku, klient je do té doby umístěn v izolaci nejdéle na 72 hodin. (Tržilová, 2008, s. 23 - 24)

Vstupní zdravotnická prohlídka je zajištěná v zařízení pro zajištění cizinců, spočívá:

- v seznámení se se zdravotnickou dokumentací klienta (pokud taková existuje a je k dispozici);
- jsou změřeny a zaznamenány hodnoty fyziologických funkcí klienta - úkony provádí všeobecná sestra (TK, P, D, hmotnost a výška), dle potřeby zajistí EKG;
- lékař - odebere anamnézu s posouzením epidemiologických aspektů, zhodnocení subjektivních obtíží;
 - provede důkladné fyzikální vyšetření klienta;
 - zhodnotí celkový nutriční a hydratační stav klienta;
 - posoudí potenciálnost přenosných kožních chorob, alergií, možných drogových závislostí a abúzů, přítomnost jizev a tetování (důležité je pečlivě zaznamenat do dokumentace již vyskytující se oděrky, hematomy aj., aby nemohlo dojít k obvinění zaměstnanců zařízení a Policie ČR z ublížení na zdraví či použití násilí);
- zajistí další diagnostické a terapeutické kroky včetně proskripce medikamentů a zdravotnických pomůcek dle zjištěné poruchy zdraví.

V případě nutné hospitalizace klienta je lékař povinen tuto hospitalizaci zajistit v nejbližším zdravotnickém zařízení (všechna zdravotnická vyšetření, nebo hospitalizace probíhají v doprovodu Policie ČR, je nutné mít na zřeteli, že tito klienti se určitým způsobem dostali do rozporu se zákony ČR). Klienti nemají právo na svobodný výběr lékaře nebo zdravotnického zařízení. Správa uprchlických zařízení jim je

povinna ze zákona zajistit neodkladnou zdravotnickou péči. V praxi je však poskytována zdravotnická péče v mnohem širším měřítku.

Vzhledem k limitaci pobytu v ZZC na dobu 180 dní, je zdravotní stav klientů sledován formou několika typů prohlídek. Jedná se především o prohlídky periodické a mimořádné (prováděné v mimořádných situacích jako je umístění/přemístění klienta do/z části s přísným režimem, při úmyslném odmítání stravy a zahájení hladovky, před a po eskortě z/do jiného zařízení aj.). Při ukončení pobytu klienta v ZZC se provádí důkladná výstupní prohlídka, kde lékař zhodnotí zdravotní stav klienta v průběhu jeho umístění v ZZC a vypracuje zprávu pro klienta. Klientova dokumentace se pak pečlivě zajistí a archivuje.

Cizinec má právo během pobytu, při zjištění zdravotních potíží, navštívit zdravotní službu, která v ZZC funguje nepřetržitě 24 hodin denně. V pracovních dnech od 7- 15.30 hodin je zajišťována lékařem a sestrou. O víkendech, svátcích, v nočních hodinách zajišťují provoz všeobecné sestry. V akutních případech je pracoviště schopno zajistit okamžitý převoz do nemocnice, je-li stav závažný, přichází na pomoc rychlá záchranná služba.

K povinným vyšetřením cizince při přijetí patří: Rtg. srdce a plic, odběr krve (BWR, HIV je dobrovolné a svůj souhlas klient stvrzuje podpisem na předloženém formuláři v adekvátní jazykové mutaci), výtěr z recta. Bohužel nejsou prováděna vyšetření na hepatitidu a parazitologické vyšetření stolice.

Pokud by klient odmítl povinná vyšetření, další zdravotní péče o jeho osobu je minimalizovaná na péči v ohrožení života. Těchto případů je málo a většinou vznikají v důsledku nepochopení, co se po klientovi vyžaduje, svou roli zde

sehrává i možná jazyková bariéra. (Tržilová, 2008, s. 27, 29, 30)

V souvislosti s pobytem cizince v zařízení pro zajištění cizinců je nutno zmínit i potřebu respektování národnostní, etnické i náboženské příslušnosti, např. při ubytování a poskytování stravy klientům, zajišťování hygienické a zdravotnické péče, saturace spirituálních potřeb, vzdělávacích a volno-časových aktivit.

Ubytování v ZZC Poštorná

Zařízení se dělí na část s mírným režimem zajištění a část s přísným režimem (zde jsou umístěni klienti, kteří převážně hrubě porušují vnitřní řád zařízení, při agresivitě nebo sebepoškozování, napadení zaměstnance nebo jiného klienta aj.).

Při ubytování se vždy respektuje náboženská, národnostní nebo etnická příslušnost. Dále pak příbuzenské/manželské vztahy, věk, zdravotní stav a umístění dle pohlaví. Tato skutečnost je respektována i v době vycházek ve vycházkovém prostoru, v době sportovních a jiných volno-časových aktivit).

Stravování

Zajištění stravování klientů i samotné podávání stravy se řídí organizačním řádem ZZC a jeho dodržování se pečlivě sleduje. Strava je pravidelně dodávána z kuchyně Břeclavské nemocnice. Poskytována je třikrát denně, přičemž se respektují kulturní, náboženské tradice a zvyklosti (např. Ramadan, období půstu a významných svátků aj.). Důraz je kladen na dostatečný pitný režim, přísun čerstvého ovoce a zeleniny. Jídelníček je sestavován po dohodě s dietní sestrou nemocnice, lékařem zařízení a vedoucím sociálních pracovníků. Tvorba jídelníčku

je komplikovanější, protože jeho sestavení respektuje nutriční požadavky, náboženské zvyklosti, příslušnost k etnické nebo národnostní menšině a konzumaci či ne/toleranci určitých potravinových komodit. Ukázalo se například, že občané Indie obtížně snášejí konzumaci kravského mléka a jejich víra o posvátnosti krav je vede k odmítání hovězího masa. Klienti z ruský mluvících zemí vyžadují ve zvýšené míře konzumaci chleba, který přikusují k polévkám, preferují skopové, vepřové či hovězí maso. Klienti z Číny a Vietnamu požadují ve zvýšené míře konzumaci rýže. Vyznavači islámské víry nekonzumují vepřové maso, během měsíce Ramadánu přijímají potravu až v době od západu do východu slunce (stravu mají v tomto období zajištěnu formou potravinových balíčků).

Klient má nárok na výběr stravy ze tří základních diet:

- dieta A - racionální;
- dieta B - bez vepřového masa;
- dieta C - vegetariánská.

Ze zdravotní indikace lze poskytnout dietní stravu dle daného onemocnění, kterou ordinuje lékař. Samotné odebírání stravy se eviduje při výdeji stravy klientovi. Případné neodebrání je patřičně evidováno do příslušné dokumentace. Důležité je rozlišit, zda se jedná pouze o momentální nechutenství klienta, nebo o úmyslné odmítání stravy a zahájení hladovky. V tomto případě je klient intenzivně sledován a je povinen se podrobit mimořádným lékařským prohlídkám. (Tržilová, 2008, s. 25 - 26)

Jiné služby

V ZZC jsou dále poskytovány služby sociálního pracovníka, psychologa, psychiatra, právního poradce, tlumočnické služby a pomoc členů oblastní charity. Tyto služby si klient žádá písemnou formou na předloženém formuláři a jsou poskytovány zdarma. Jejich účelem je především pomoci těmto lidem v jejich obtížné situaci. Nesmí se také opomíjet využívání volnočasových aktivit (knihovna a denní tisk v několika jazycích, společenské hry, dílny, tělocvična, vzdělávání aj.). (Tržilová, 2008)

Závěr

„Migrace je trvalým jevem ve většině vyspělých států. Počátkem 21. století bylo podle odhadů OSN v pohybu více než 190 milionů lidí, tedy přibližně 3 % populace. Počet migrantů roste – podle poslední zprávy OECD proudí do vyspělých zemí každým rokem vždy o 10 % více přistěhovalců.“ (Dluhošová, 2008, s. 75) Cílem autorů příspěvku bylo přiblížit situaci cizinců, kteří jsou umístěni v Zařízení pro zajištění cizinců – Poštorná. Domníváme se, že i tento úhel pohledu je nedílnou součástí multikulturního pojetí v moderní společnosti.

Reagování na zdraví a nemoc není jen záležitost biomedicínká, ale také psychosociální, kulturní, etnická a náboženská.“ (Kutnohorská, 2005, s. 16)

Seznam bibliografických odkazů

DLUHOŠOVÁ, H. 2005. Integrace cizinců v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 75. ISBN 978-80-7367-182-2.

KUTNOHORSKÁ, J. 2005. Úvod. In IVANOVÁ, K., ŠPIRUDOVÁ, L., KUTNOHORSKÁ, J. *Multikulturní ošetrovatelství I.* 1. vyd. Praha: Grada, 2005. s. 16. ISBN 80-247-1212-1.

Správa uprchlických zařízení ministerstva vnitra: *Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra České Republiky (SUZ)*. [online]. [cit. 2009-01-20, 2009-09-07]. Dostupný z www: <http://www.suz.cz/default.aspx>

TRŽILOVÁ, A. 2008. *Cizinec v našem zařízení - teorie shodné a rozdílné péče*. Bakalářská práce. Obhájena na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v r. 2008. 113 s. Depon in: Informační systém Masarykovy univerzity.

Kontakt na hlavního autora:

PhDr. Natália Beharková

Katedra ošetrovatelství

Lékařská fakulta, Masarykova univerzita

Kamenice 3

CZ-625 00 BRNO

nbehar@med.muni.cz